

2. Прокопова Л.І., Тоцька Н.І. Соціофонетичний нарис українського мовлення сучасної молоді / Л.І. Прокопова, Н.І.Тоцька // Мовознавство. – 1990. – № 3. С. 17-26.
3. Сірінюк К. Молодіжний сленг як складова загально мовної культури нації / К. Сірінюк // Українська мова і література в школі. – 2005. – №5. – С. 69-70.
4. Ставицька Л.О. Арго, жаргон, сленг: Соціальна диференціація української мови / Л.О Ставицька. – К., 2005.
5. Українська мова: Енциклопедія / Редкол.: Русанівський В.М., Тараненко О.О., М.П. Зяблюк та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К., 2004. – 824 с.: іл.

Summary. The essay defines the term “slang” as viewed by different linguists. It shows the causes of using slang; its positive and negative sides. We also have analyzed some kinds of slang and derivation of the most wide-spread words.

Key words: *slang, kinds of slang, the causes using slang, the derivation of slang.*

УДК 81'367.4'42: 821.111 Рол 7 Поттер

І.З. Терсіна

НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНА СПЕЦИФІКА ПРИКМЕТНИКОВИХ СЛОВОСПОЛУЧЕНЬ У ТЕКСТАХ ПОТТЕРІАНИ

Статтю присвячено дослідженню лінгвокультурологічних, когнітивних особливостей прикметникових словосполучень у текстах поттеріани як джерело передачі низки понять, концептів, які відображають різні аспекти та параметри живого і неживого світів, створених уявою письменниці.

Ключові слова: *когнітивні особливості, прикметникові словосполучення, концепт, ідіостиль.*

У англomовній літературі з'явилася нова генерація письменників, які по-новому використовують можливості мови, особливо у сполучуваності слів, тому відкриваються нові перспективи для вивчення індивідуально-авторських новотворів, у тому числі і словосполучень. Водночас ми стикаємось з новим, самобутнім відображенням творчого осягнення особистості і поєднанням його з певною культурою, мовною ментальністю.

Актуальним і важливим для сучасного мовознавства є лінгвістичні дослідження мовних одиниць в когнітивно-комунікативній системі координат з позиції функціонування мови в осягненні людиною світу та ідіолістичних характеристик творених нею текстів. На основі когнітивного аналізу художнього тексту можлива реконструкція моделі концептуальної картини світу автора і виявлення фрагментів її змісту – концептів. Художні концепти є одиницями індивідуально-авторської картини світу літературної особистості, які характеризуються естетичністю та образними засобами вираження [3, 9].

Мета дослідження полягає в розкритті національно-культурних домінант у поттеріані англійської письменниці Джоан Кетлінг Ролінг, що розкриваються за допомогою прикметникових словосполучень наповнених індивідуальним змістом і культурною інформацією.

Прикметникові словосполучення англійської мови належать до кола загальної проблематики синтаксису, дослідженої у фундаментальних працях В. М. Ярцевої, О. С. Ахманової, Ц. С. Горелик, В. І. Перебийніс, В. В. Буракової, О. С. Мікоян, А. М. Приходька, С. Г. Тер-Мінасової. Окремого дослідження про лінгвокогнітивні особливості прикметникових словосполучень та їх роль у творенні авторського ідіостилу немає, що умотивовує вибір об'єкту нашого дослідження: когнітивно-комунікативні особливості прикметникових словосполучень, які вживаються у творах Дж. Ролінг про Гаррі Поттера.

Наявність досить великої кількості тематичних підгруп прикметникових словосполучень у поттеріані зумовлена, насамперед, завданням жанру, а саме необхідністю використання прикметника і прикметникових конструкцій для характеризувannya концептів навколишнього світу [4; 9; 11; 12; 14]. Як влучно зазначає І. І. Креліх, “ціннісною предметністю володіє буквально все, що стає компонентом практичної діяльності людини – природні речі, явища дійсності, процеси, дії, об'єкти, що повинно знаходити і, безумовно, знаходить своє відображення у мові” [8, 19]. Із позицій лінгвокультурологічного підходу комплексний характер семантики виявляється у диференціації двох взаємозалежних явищ: змісту й значення, де змісти “абсорбують” у собі багато змістоутворювальних

компонентів, що взаємодіють між собою, а саме соціальну семантику, груповий досвід та досвід спільнот, лінгвокультурну картину світу, психосемантику свідомості та ін. [6, 291-292].

Як відомо, на твори Дж. Ролінг про Гаррі Поттера існує чимало критичних відгуків [1; 2; 7; 10], деякі з авторів переконані у шкідливості впливу цього читання на дітей через пропаганду магії, навіть сатанинство, через зображення зла в якомусь містичному вимірі.

Не поділяючи таких думок, вважаємо, що у творах письменниці представлені уявлення про добро і зло, любов і дружбу, пропагується шляхетність. На підтвердження наведемо факти: основу прикметникових словосполучень у вибірці складають одиниці на позначення найрізноманітніших виявів людського і суспільного – це 2 000 із загального числа 3 455 (80%). Ці уявлення зображені через призму дитячої свідомості – читач бачить світ очима дитини. Г. К. Честертон стверджує: “Серед усіх форм літератури чарівні казки дають найправдивішу картину життя” [13, 28], і, в контексті теми дослідження додамо, поттеріана – це своєрідна картина дитячої культури.

У художньому тексті поттеріани у семантичному обсязі прикметникових словосполучень реалізуються такі основні концептуальні утворення:

1. Концепт ДОБРО. Передається лексемами “*noble, valiant*”. У книгах Добро завжди перемагає Зло. Гаррі вибирає Добро, його життя – це ситуація благородної боротьби, його місія – охороняти Добро – добровільно прийнята ним на себе. Наприклад: “*Harry Potter risks his own life for his friends! Moaned Dobby, in a kind of miserable ecstasy. So noble! So valiant!*” [15, 394].

2. Концепт ЗЛО. Передається лексемами “*arrogant, menacing, dangerous*”. У романах Дж. Ролінг Зло – активне. Зло має свої корені у всіх структурах магів, воно виражається у ненависті, у нетерпимості до інших і зверхності, у прагненні до знищення і підкорення собі інших. “*Very clever, Granger,*” said Draco Malfoy. Grabbe and Goyle were standing behind him. All three of them looked more pleased with themselves, more arrogant and more menacing, than Harry had ever seen them” [16, 48].

Директор Альбус Дамблдор, у кінці кожного тому обов’язково висловлює певну мораль, каже, що потрібно завжди боротися із злом з усіх сил, і тоді, можливо, вдасться вийти переможцем: “*We are as strong as we are united, and weak as alone*” [15, 248].

3. Концепт ЖИТТЯ. Передається лексемою “*alive*”, що часто вживається у текстах з уточненням “*still*”, вочевидь, письменниця намагається так підкреслити основний мотив романів – перебування героїв на грані життя і смерті. Наприклад: “*He couldn’t go, not now that they had found the entrance to the chamber, not if there was even the faintest, slimmest, wildest chance that Ginny might be alive*” [17, 184].

4. Концепт СМЕРТЬ. Передається лексемою “*death, dead, gone*”. Наприклад: “*...there is nothing worse than death*”, каже Том-Волдеморт Дамблдору. “*Indeed, your failure to understand that there are things much worse than death has always been your greatest weakness*” [17, 529], відповідає йому Дамблдор. Слова про те, що смерть не найстрашніше, що може трапитися з людиною, є ключовими для духовного виховання головного героя і розуміння всього циклу романів.

5. Концепт ДРУЖБА. Передається лексемами “*friendly, friend*”. Гаррі ніколи не залишається наодинці: у нього є директор Гогворту – добрий чарівник Дамблдор, є вірні друзі і старший товариш велетень Гагрід. У книгах йдеться про те, що гроші не приносять щастя, і тому не слід приділяти їм надто багато уваги, натомість іншою цінністю в житті має бути дружба і добрі відносини між людьми. Наведемо приклади:

“It was really lucky that Harry now had Hermione as a friend” [15, 133].

“Cedric was a good and loyal friend” [17, 626].

6. Концепт ЛЮБОВ. Передається лексемами “*love*”. Наприклад: “*It is agony to touch someone marked by something so good as sacrificial love*” [16, 173]. У книгах Дж. Ролінг йдеться про те, що найбільшою силою, якої не здатне подолати ніяке зло, є любов, а саме материнська любов: “*He didn’t realize that love as powerful as your mother’s for you leave its own mark*” [15, 216].

Таким чином, прикметникові словосполучення вживаються у циклі романів для відображення концептів вічних людських цінностей – тому книги про Гаррі Поттера приваблюють мільйонну читацьку аудиторію, адже за поттеріаною, важливо бути відважним: “*I have never seen any reason to be frightened of saying Voldemort’s name*” [15, 14]; “*Harry Potter is valiant and bold!*” [15, 394]; працюватим: “*The idea of Voldemort certainly scared them, but they didn’t keep visiting him in dreams, and they were so busy with their revision...*” [15, 191]; порядним: “*Only because you’re too – well – noble to use them*” [15, 14]; вірним: “*He was a good and loyal friend, a hard worker, he valued fair play*” [20, 626].

Варто звернути увагу на той факт, що стиль Дж. Ролінг надзвичайно багатий на емоційно заряджені образи, позначений величезною гамою почуттів – любов, ревність, образа, радість. Свідченням цього є найчисельніша тематична група (70%) на відображення емоційної сфери життя людини, і саме прикметникові словосполучення “працюють” на емоційну зарядженість стилю і свідчать про високий інтерес авторки до внутрішнього світу дитини. Прикладами передачі

душевних станів, емоційних реакцій у стилі є прикметникові словосполучення з моделлю зразка A+prep+N/Pr: “*Looking pleased at the stunned looks on their faces*” [19, 68]; “*Even full of dread for what was coming Harry couldn't fail to be amazed*” [16, 152]; “*All three of them looked more pleased with themselves, more arrogant and more menacing, than Harry had ever seen them*” [20, 790]; “*Harry couldn't feel too excited about this*” [16, 11], і прикметникові словосполучення з моделлю зразка A+Vf: “*Harry was pleased to hear a definite note of panic in Uncle Vernon's voice*” [17, 21]; “*Careful not to make any noise, Harry began to climb*” [17, 146]; “*He was thrilled to see Buckbeak again*” [20, 55].

Художні концепти Дж. Ролінг тісно пов'язані з концептами англійської культури. Для кожної національної культури характерні певні архетипи, символи, особлива система цінностей, вірувань, ідей, які інтерпретують різноманітні історичні явища, традиції тощо. У них відображені особливості національного менталітету [5]. Семантика прикметникових словосполучень поттеріани є, за нашими спостереженнями, іманентно національною.

Аналізуючи прикметникові словосполучення поттеріани фіксуємо той факт, що у центрі британського національного менталітету знаходяться такі концепти, як у “свобода” (Freedom), “самопоміа/самовдосконалення” (Self-help), “рівноправність/справедливість” (Equality), “сім'я” (Family), які виражають відношення до реалій, що так чи інакше пов'язані з життєдіяльністю людини, яку письменниця ставить в центрі уваги своїх романів. Наведемо приклади:

1. Концепт СВОБОДА. “*It took Harry several days to get used to his strange new freedom*” [17, 42]; “*He was clever enough to escape from Azkaban, and that's supposed to be impossible*” [17, 53].

2. Концепт САМОДОПОМОГА/САМОВДОСКОНАЛЕННЯ. Життя Гаррі – це ситуація виживання і самопоміа, йому доводиться самому турбуватися про себе: “*...Feeling jumpy, Harry set off, hoping against hope he'd be able to find a way out of there*” [16, 45]; “*They will be obsessed with security, lest the Muggles notice anything*” [18, 14]; “*You need to be alert and watchful*” [18, 233].

3. Концепт СІМ'Я. У всіх книгах про Гаррі Поттера сім'я відіграє значну роль, всі пригоди відбуваються разом із сім'єю: “*There was his mother, alight with happiness, arm in arm with his Dad*” [17, 157]; “*Harry had a very enjoyable morning walking over the sunny grounds with Bill and Mrs Weasley*” [19, 536].

4. Концепт РІВНОПРАВНІСТЬ/СПРАВЕДЛИВІСТЬ. Рівноправність особливо важливий концепт для британців у кінці ХХ ст. “*Katie Bell, returned to the team after an excellent trial, a new find called demelza Robins, who was particularly good at dodging Bludgers, and Ginny Weasley, who had outlown all the competition and scored seventeen goals to boot*” [18, 237]. У своїх романах Дж. Ролінг на рівних правах зображує роль дівчаток у спортивних іграх.

Через острівний менталітет письменниці (географічна ізоляваність країни) іноземці-чарівники змальовані у насмішливій формі або з боязкою відчуженістю: “*...half a dozen boys were sitting around Slughorn, all on harder or lower seats than his*” [19, 96].

Одним із джерел відтворення британського менталітету є старі легенди, міфи, обряди, традиційні заняття, що також тематично відображено у художній мові поттеріани. Прикметникові словосполучення як дескриптивний засіб вживаються для характеристики ельфів, тролів, гоблінів та інших міфічних персонажів, що надає стилю ідейну таємничу, казкову тональність. Ельфи – найпоширеніша різновидність фейрі в англійському фольклорі та літературі. Вони, як добрі сусіди, що завжди приходять на допомогу: “*So long to see you', said Dobby to Harry*” [15, 327]. Гобліни – духи, які охороняють Банк; для їх характеристики автор вживає парне поєднання прикметників “*trustworthy and ruthless*”, яке зображує їх суворими і безжалісними. Страшним знаком Волт де Морта є клеймо: “*Something vast, green, and glittering erupted from the patch of darkness...It was a colossal skull, comprised of what looked like emerald stars, with a serpent protruding from its mouth like a tongue*” [19, 398]. Цей символ пов'язаний зі давньою англійською легендою про те, що диявол мітить своїх прибічників клеймом. Символічним образом є гра Квіддич, яку автор змальовує як улюблену спортивну гру героїв: “*But the only thing Harry felt he was really good at was Quidditch*” [21, 285]. Це підкреслює всезагальну британську любов до спорту, футболу.

Таким чином, як показують спостереження, семантичний зміст прикметникових словосполучень розкриває концептуальну картину художніх текстів поттеріани, і в більшій мірі, лінгвокультурну природу дискурсу сучасної дитячої англійської літератури. У художньому тексті поттеріани у семантичному обсязі прикметникових словосполучень реалізуються такі основні ідейні концепти: ДОБРО і ЗЛО, ЖИТТЯ і СМЕРТЬ, ДРУЖБА, ЛЮБОВ, СІМ'Я. У центрі романів знаходиться людина, її душевний стан, настрої, і саме прикметникові словосполучення працюють на емоційну зарядженість стилю і свідчать про високий інтерес авторки до внутрішнього світу дитини.

Інновативним моментом дослідження є опис прикметникових словосполучень з елементами дискурсного аналізу, який уможливорює проникнення у сутність художньої картини світу

письменниці (Дж. К. Ролінг), що відповідає загальній тенденції лінгвістики до інтерпретації розумової діяльності людини у її мовленні й визначається пошуком мовленнєвих засобів, які об'єктивують індивідуально-авторське світосприйняття.

Список використаних джерел

1. Алешковский П. Волшебство без разоблачения / П. Алешковский // Кн. обозрение. – М., 2000. – №12. – С. 18.
2. Аммосов Ю. Поттер MUST DIE. Детская книга была эпосом, а обернулась трагедией / Ю. А. Аммосов // Вопросы литературы. – М., 2005. – Вып. 4. – С. 161-167.
3. Балаш Т. В. Лингвоконцептуальный анализ художественного текста / Т. В. Балаш: монография / – Минск: БГПУ, 2005. – 113 с.
4. Вежбицкая А. Язык. Культура. Познание / А. Вежбицкая. – М. : Русские словари, 1996. – 411 с.
5. Городецька О. В. Національно-марковані концепти в британській мовній картині світу ХХ століття : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 “Германські мови” / О. В. Городецька. – К., 2003. – 21 с.
6. Кісь Р. Мова, думка і культурна реальність (від Олександра Потебні до гіпотези мовного релятивізму) / Роман Кісь. – Львів : Літопис, 2002. – 304 с.
7. Крайський С. Магічний світ “Гаррі Поттера” / С. Крайський ; пер. з польськ. Т. Угрин. – Львів : Місіонер, 2006. – 248 с.
8. Крелих И. И. Оценка в лексической семантике // Парадигматические характеристики лексики : межвуз. сб. науч. тр. / редкол.: В. Д. Девкин и др. – М. : МГПИ им. В.И. Ленина, 1986. – 125 с.
9. Лихачев Д. С. Концептосфера русского языка / Д. С. Лихачев // Известия РАН. Сер. лит. и яз. – М., 1993. – №1. – С. 3-9.
10. Одышева А. Феномен Гарри Поттера в современной культуре // Динамика культурной ментальности в системе гуманитарного образования XXI века / А. Одышева. – Тюмень, 2004. – С. 121-125.
11. Слышкин Г. Г. Дискурс и концепт / Г. Г. Слышкин // Языковая личность : сб. науч. тр. / [под ред. В. И. Карасика, Г. Г. Слышкина]. – Волгоград, 2000. – С. 38-45.
12. Сокровенные смыслы: Слово. Текст. Культура : сб. ст. в честь Н. Д. Арутюновой / отв. ред. Ю. Д. Апресян. – М. : Языки славянской культуры, 2004. – 879 с.
13. Честертон Г. К. Рассказы / Г. К. Честертон. – М. : Мол. гвардия, 1992. – 400 с.
14. Шафиков С. Г. Категории и концепты в лингвистике / С. Г. Шафиков // Вопросы языкознания. – М., 2007. – № 2. – С. 3–17 .
15. Rowling J. K. Harry Potter and the Philosopher’s Stone / J. K. Rowling. – L.: Bloomsbury, 1997. – 215 p.
16. Rowling J. K. Harry Potter and the Chamber of Secrets / J. K. Rowling. – L. : Bloomsbury, 1998. – 257 p.
17. Rowling J. K. Harry Potter and the Prisoner of Azkaban / J. K. Rowling. – L. : Bloomsbury, 1999. – 317 p.
18. Rowling J. K. Harry Potter and the Goblet of Fire / J. K. Rowling. – L. : Bloomsbury, 2000. – 665 p.
19. Rowling J. K. Harry Potter and the Order of the Phoenix / J. K. Rowling. – L.: Bloomsbury, 2003. – 638 p.
20. Rowling J. K. Harry Potter and the Half-Blood Prince / J. K. Rowling. – L. : Bloomsbury, 2005. – 607 p.
21. Rowling J. K. Harry Potter and the Deathly Hallows / J. K. Rowling. – L. : Bloomsbury, 2007. – 607 p.

Summary. The article deals with the cognitive peculiarities of adjectival phrases in Potteriana as a source of various notion conceptualization which pictures various aspects of living and non-living worlds created by the author’s imagination.

Key words: cognitive peculiarities, adjectival phrases, concept, individual style.